

Tompa Mihály

A felkérésnek megfelelően, hanvai lelkipásztorként igyekszem ez írásban megemlékezni egykori elődömről, a magyar nemzet nagy és részben mégis részben elfeledett költőjéről a hanvai „*költő-pap*”-ról, Tompa Mihályról. Mintha Arany János, a költő nagy barátja előre látta volna Tompa jelenkori megítélését, ezt írja búcsúzó irónikus gyászversében: „*Hát jól van így amice Tompa, én skarlátba, te végnyalombba, s ha nem pönög lantunk gitárunk, a varjú sem károg utánunk.*” Istennek legyen hála, azért az utókor bár feledett, mégsem feledkezett meg teljesen nemzetünk e nagy költőjéről, de azért jó felidézni a költő és lelkipásztor tanulságos és elgondolkodtató életútját.

Tompa Mihály 1817. szeptember 28-án született Rimaszombatban. Édesanyja azonban hamarosan meghalt így édesapja a nagyszülői házba küldte Igricibe, ott nevelkedett. Sorsára, helyzetére, így emlékezett vissza egyik orációjában: „*Óh, keserű kenyér az árvaság kenyere! Gyakran látunk kiskorú gyermeket elhanyagolt külsővel, a mint szemlesütve áll s félrevonul, nem véve részt társai zajongó játékában, minnek kérdenők e szomorú gyermektől: mi baja? Nem beteg ő, több annál: árva, szegény! Hanyagolva, lenézve s elutasítva: idegennek érzi magát az életben s korán megfélemlt lélekkel jár a világban, e zúgó rengetegben.*” A nehéz anyagi körülmények miatt nem volt a családnak lehetősége arra, hogy a tehetséges gyermeket kellő képen kitaníttassa. Ezért talán egyszerű falusi gazda lett volna Tompa Mihályból is, de a Gondviselő másként rendelkezett élete felől. Ebben eszköze volt Bihary György, egykori szegény sorsú Pataki diák, aki oda került Igricibe rektornak és felfigyelt a tehetséges gyermekre. Ő ajánlotta szolgadiáknak két helybéli nemesúrfi mellé, akik a híres, neves Sárospataki Református Kollégiumba indultak tanulni. Tompa előtt új világ nyílt Sárospatakon. Ebből az időből maradt fent az a kis kedves történet, mely szerint, Tompa valamelyik nagy ünnep alkalmával Hanván volt a legátussal együtt, s a tanítónál este szerényen félrehúzódott, míg a legátus a tanítóval poharazott. Egyszer a tanító neki is töltött s e szavakkal kínálta: „*Igyál, öcsém, még hanvai pap is lehet belőled.*”

Tompa sárospataki élete sem volt azért teljesen gondoktól mentes. Megegett egy érdekes közjáték, amely a diák, a későbbi költő és lelkipásztor életét jelentősen befolyásolta. Részt vett ugyanis társaival egy diákcsínyben, mégpedig fát lopott a többiekkel együtt az iskola tanítójától, amiért aztán nyilvánosan megbotoztatták. Az önérzetes ifjút, aki már betöltötte huszadik életévét, rendkívül sértette az embertelen büntetés. Ugyanakkor megtanulta a leckét. E számára megalázó eseménytől kezdve, fel sem merül hátralevő életében, hogy ő bárkit is megkárosított, megrövidített volna, vagy méltatlanul igyekezett volna bárminemű anyagi előnyre szert tenni. Sőt éppen ellenkezőleg, minden esetben mélyen bántotta és hangot is emelt az igazságtalanság és méltánytalanság ellen. Tanulmányait e fájó eset után megszakítja, Sárbogárdra ment egy esztendőre segédtanítónak, de azután visszatért Patakra és folytatta tanulmányait. 1842-től figyeltek fel írásaira, költeményeire, melyek először a Sárospataki Református Kollégium diáksága között, majd az egész országban ismertté és híressé tették. Tompa 1845-ben ment fel Pestre. A Népregék és mondák című kötete 1846-ban jelenik meg, ezt olyan hamar elkaptokták, hogy a 2. kiadás még abban az évben megjelent. Pesten tagja lett a „Tízek Társaságának” és egy ideig Petőfivel lakott, de nem volt kedve szerint való a pesti társaság, melynek életstílusával nem tudott azonosulni. 1846-ban visszatér Sárospatakra, leteszi a hátra lévő vizsgáit és ez év szeptemberétől kezdi meg a lelkipásztori szolgálatot Bejében. 1848-ban meghívják és meg is választják a Miskolc Avasi Gyülekezet lelkipásztorának (mely mellesleg püspöki székhely is), de mivel méltatlanul támadják irigyei, ezért nem foglalja el a lelkipásztori állást. 1848 szeptemberében beállt nemzetőrnek. Rimaszécsen szervezkedett a gömöri zászlóalj, ahová Tompán kívül több református lelkipásztor is jelentkezett. Tompa, mint tábori lelkész, részt vett a szerencsétlen schwechati ütközetben is. Visszatérte után elveszi feleségül Zsoldos Emiliát, a runyai nemes család lányát, akivel Kelemérbe költöznek, új szolgálati helyre. Itt érte a szabadságharc bukásának a híre, illetve saját elsőszülött fiuk halálának fájdalmas tragédiája is. Így valami érdekes, szinte titokzatos módon nemzeti és saját gyásza összefonódik. A bukott szabadságharc után, a kegyetlen bosszú és megtorlás sötét napjaiban elsők között szólal meg Tompa „*A madár fiaihoz*” című allegóriájában, visszavarázsolva az elfeledt dalt, a melyet költőink egykor énekeltek, lelkesítve a jövőért s erősítve az ősi szent örökhöz való hűséget, a melyet sem a

nagy vihar, sem a fagyasztó tél ki nem irthat a szívekből: „*Legyen a dal fájdalmas, merengő, Fiaim, csak énekeljetek!*” „*A gólyához*” írt versében (mely egyben leghíresebb költeménye is), már nemzetünk halálán tépelődik: „...*pusztulunk, veszünk, Mint oldott kéve, széthull nemzetünk*”. Ami azonban elgondolkoztató a mai ember számára is, hogy a nemzet gyászos és fájdalmas helyzetéért nem a habsburg vagy cári orosz hatalmat teszi felelőssé. Sokkal inkább tükröt tart a magyarság elé, figyelmeztetve a belső megosztottságra, egymás és drága örökségünk megtagadására: „*Nem elég, hogy mint tölgy, kiváगतánk; A kidult fában őrlő szű lakik... A honfi honfira vádaskodik. Testvért testvér, apát fiú elad... Mégis ne szóljon erről ajakad, Nehogy, ki távol sír e nemzeten: Megutálni is kénytelen legyen!*” Egyik levelében pedig ezt olvashatjuk: „*Ez irtóztató idő*” - írja Szemere Miklósnak – „*megmérgezi a kedélyt, s nincs is a becsületes, gondolkodni szerető embernek élete. Ha azt hallja, hogy a bujdosók között sincs egyetértés; hogy nem szűnnek meg egymást marni, gyanúsítani*”. Érdemes elgondolkozni, nem szólnak e nagyon is aktuálisan Tompa intő szavai a mai felvidéki magyarságnak. Tompa nem igazán érezte magát jól Keleméren. Részint az ott átélt fájdalmak, részint pedig személyének és papi hivatalának meg nem becsülése miatt elvagyott onnan. 1851-ben elfogadta a Hanvai Gyülekezet meghívását, akik megválasztották lelkésznek. Tompa ideje alatt a hanvai gyülekezet így anyagilag megerősödött, megújította az iskolát, és felépítette a mai napig is álló lelkészlakot. Az új parókia tágas tornácáról gyönyörű kilátás nyílt és nyílik ma is a Sajó-folyó völgyére. A festői kilátás ihlette a költő „*Tornáczomon*” című versét. Ebben a házban, s e valóban költői környezetben élte át Tompa hátralevő éveit, ahol több jeles és nevezetes személy között, meglátogatta a költőt igaz barátja és lelki társa, Arany János is, aki 4 hetet töltött Tompánál vendégségben. Az 1853. esztendő nagy örömet is hozott Tompáék számára, ekkor ugyanis megszületett 2. fiuk, Géza. Megválasztják a Gömöri Egyházmegye tanácsbírájának, prédikációs kötete jelenik meg. Esperesnek is jelölik, de ezt ő nem fogadja el. Ugyanakkor túlzás lenne azt állítani, hogy Tompa teljes nyugalomban tölthette hátralevő éveit Hanván. Figyelemmel kísérte személyét a rémuralom kormánya, s részint mint a Népbarátja egykori munkatársát, részint mint a szabadságharc táborig papját, leginkább pedig, mint olyan költőt, a ki nyíltan hirdette a nemzet halálát s oly égető könnyeket fakasztott a nemzet szeméből: hadi törvényszék elé idézték Kassára. De nem a már idézett gólyához írt verse miatt, hanem a „*Pusztán*” című verséért. Írásait, virágregéinek majdnem kész kéziratát, leveleit már 1852. májusában lefoglalták. Ami azonban igazi tragédia volt Tompáék életében: idővel második gyermeküket is elveszítik. E mély fájdalom teljesen felőrli Tompa lelki és testi erejét is. Arany János barátja is csak azzal a gondolattal erősíti, hogy neki férfinek kell lennie gyenge felesége mellett. Tompát ereje egyre inkább elhagyja, tudatosan készül a halálra. Nyomda alá rendezi „*Olajág*” című imádságos kötetét. Hagyatékának egy részét és az általa írt „*Fekete könyvet*” – melyben ír a hanvai visszasságokról is, a Jászói apátságra bízta. Feleségének pedig Putnokon vásárol házat. 1868. július 29-én elhagyja eszmélete, szava eláll, s másnap délutáni négy órakor vissza adta lelkét teremtő és megváltó Istenének. 1868. augusztus 2-án temették el abba a rózsákkal teleültetett sírba, ahol szeretett fiuk Géza is nyugodott. A síremléken Arany János búcsúverse olvasható: „*Természet! Ki ezer képből tükrözte halálad, S új életre hogyan kelsz, ha üdül a tavasz, Most öleden nyugszik, maga egy burkolt szomorú kép, Várva nagy értelmét bús tele titkainak: Lágyan öleld hű dalnokodat, s ti szeretti, Virágok, Üljetek ágya köré, mondani méla regét*”

Az iménti egy nagy költő életútját, pontosabban annak néhány főbb állomását mutattam be, a teljesség igénye nélkül. Ugyanakkor Tompa Mihályra emlékezve, úgy érzem, egy kérdést mindenféleképpen fel kell tenni magunknak: Ezt a kérdést pedig így fogalmaznám meg: Mit jelent nekünk ma Tompa Mihály emlékezete? Miért fontos az ő személye? Én úgy hiszem azért, mert egy ilyen elértéktelenedő, hitét és hitelét vesztő világban különösen is fontos, hogy meglássuk az igazi, példaként élénk álló személyeket, elgondolkozzunk életútjukon, s a rajtuk keresztül hozzánk közel jövő értékeket. Nekünk, református keresztyéneknek, nem napjaink igénytelen celebjeiben kell a jövőre vezető, követendő példát megtalálnunk, akiket ifjaink egyébként igyekeznek utánozni és követni, hanem azokban a személyekben, akik valóban érték teremtők és érték közvetítők voltak, akik példaként méltán élénk állhatnak az idők távlatából is. Tompa Mihály értékteremtő életútjáért, szolgálataért, legyen hála és minden dicsőség az örök Istennek.